

הם מסתודדים בחבורות חשאיות, חלקם בודדים היושבים במסתרים: בשקט בשקט, קמעא קמעא, תורת הרב קוק חודרת את החברה החרדית * בשיחות חשאיות שערך רועי אהרוני עם האמיצים שהיו מוכנים לדבר על משיכתם לתורת הרב קוק, אל ההדרכות הפרטיות ומי אל הגישה לתהליכי הגאולה * לעתים נדמה שיש ביניהם מי שמוצאים בתורתו של הרב קוק פנים שגם בבית המדרש הציוני-דתי עוד לא הצליחו לחשוף

רועי אהרוני

מספרים שלילה אחד הלך הרב קוק לבדו ברחוב, ומישהו שאל אותו לפשר מעשיו – הרי אסור לתלמידי חכמים ללכת לבד בלילה מפני המזיקין. ענה לו הרב קוק – "זה בסדר, המזיקין של ירושלים לא חושבים שאני תלמיד חכם".

זמן רב חלף מאז שהסתובב הרב קוק ברחובות ירושלים, אך עדיין נראה שהוא נוכח מתמיד, כמו גם הוויכוח סביב דמותו וכתביו. החברה החרדית נושאת בתוכה יחס אמביוולנטי לרב קוק, לתורתו ולממשיכי דרכו.

"בחיי של הרב קוק התנהל מאבק חריף ואלים מצד קנאי ירושלים נגדו, והם גידפו אותו כשעבר ברחוב וקראו לעברו קריאות גנאי", מספר פרופ' בנימין בראון מהאוניברסיטה העברית, מגדולי חוקרי החברה החרדית בדגש על הגותה.

לדבריו, מלבד הקיצוניים שביזו והשפילו את הרב, הייתה קשת רחבה של התייחסויות לרב קוק. לדבריו, רוב אנשי 'אגודת ישראל' בתקופת הרב קוק נע בין דעת הרבי מגור, שטען שהרב קוק הוא איש אשכולות

ובעל מידות תרומיות שלא היה בדורו כמותו, אך ש"אהבתו לציון עוברת כל גבול ואומר על טמא טהור", לבין דעת ר' חיים עוזר גרודזנסקי, שהיה ביחסי ידידות והערכה עם הרב קוק. "כך או כך, אף אחד לא יוצא להגנתו", מסכם בראון, "כי הוא 'כלי שרת' של הציונים והמזרחניקים".

גם לאחר פטירתו, הקנאים ממשיכים לגדף והרוב בוחר להתעלם. באותה תקופה החזון איש מעצב את העולם החרדי בארץ ישראל. יחסו לרב קוק הוא דוגמה ליחס של החברה החרדית כולה.

יצחק: "מה שדיבר אליי זה בעיקר עבודת ה' הפרטית. גם את הפסקאות שמדברות על התפיסה הכללית השלכתי על התהליך הפרטי שאני עובר. הרב קוק חיזק אצלי את היכולת לראות הכול כתהליך, ולהבחין שכל דבר שקיים במציאות הוא חלק מהשלמות, מהאחדות הפשוטה"

מצד אחד, החזון איש כותב לרב קוק מכתב ופותח במילים "הוד כבוד מרן שליט"א", ובאחת מדרשותיו של הרב קוק הוא עמד במשך כל הדרשה והסביר: 'הרי התורה עומדת'. מצד שני, הוא מתפלמס עם דרכו ההלכתית של הרב קוק בשאלת השמיטה בלי להזכיר את שמו, ובראון סבור שזהו אותו ניסיון להעלים אותו מהשיח. במיוחד נתלים בסיפור שלפיו ניגש פעם מוכר ספרים לחזון איש לשאול אותו האם מותר למכור את ספרי הרב קוק, והחזון איש ענה שמותר רק את ספרי ההלכה ולא את ספרי המחשבה.

השחור-לבן מיטשטש

גם אם היחס לרב קוק הוא ספקטרום של דעות, בדבר אחד אין מנעד רחב: לימוד כתבי הרב קוק הוא טאבו שהציבור החרדי מפחד לשבור. אולם מתחת לפני השטח נראה שהמציאות מבעבעת. הציבור החרדי נחשף יותר ויותר לדברים שפעם מידרו אותו מהם, ובכללם לכתבי הרב. המים הגנובים המתוקים הללו יכולים להגיע לכל הרוצה בכך, ונראה שלאט לאט הולכים וגדלים השותים אותם בצמא. קשה מאוד לדעת את ממדי התופעה, אבל מגמתה ברורה: יותר ויותר חרדים לומדים את הרב קוק, במסתרים או בחבורות קטנות, ואף מוצאים בתורתו דברים שהיו חסרים להם.

מכיוון שבינתיים הדבר נעשה בעיקר במחתרת, כפי שנראה להלן, היה לא פשוט למצוא לומדים כאלה, ובטח שלא לשכנע אותם לספר על חוויותיהם. קיבלתי כמה קצות חוטים מארגון "אור האורות", שאחת ממטרותיו היא הפצת תורתו הרב קוק בחברה החרדית. אך חלק מהטלפונים, ההודעות והמיילים ששלחתי כלל לא נענו.

במייל אחד שכן נענה כתב השולח שהוא עוסק בתורת הרב קוק ויסקים לענות לי בעילום שם מוחלט. כשביקשתי לדבר אתו בטלפון, כתב לי "לא נעים לי לאכזב אותך, אך אני מעדיף שלא. זה יותר מדי חריגה מהרגשות החרדיים שלי". הוא הסביר: "חונכתי על ברכי

החרדיות, וזה לא התקעקע אצלי גם כשאני עוסק בתורת הרב קוק. אדרבה, אולי זה התחזק".

נכנעתי ושלחתי לו רשימת שאלות במייל. כעבור כמה דקות הוא שולח לי את המייל הבא: "רועי יקירי, חשבתי שוב על כל הסיפור, ונוכחתי שזה לא מתאים לי. אני מתנצל מעומק לבי, ומקווה שתבין אותי. אני מתפלל שתשיג את מבוקשך בדרך אחרת".

אבל בסוף מצאתי כמה חרדים שהסכימו לפתוח את הנושא, בתנאי שאעניק להם שם בדוי ואטשטש את הפרטים המזהים. אחד מהם הוא יצחק (שם בדוי), המתגורר בעיר חרדית במרכז הארץ והוא נצר למשפחה אדמו"רית ענפה.

יצחק מספר שכבר בילדותו הוא שמע על הרב קוק, ולא דברים טובים. "להשמיץ את הרב קוק זה חינוך מילדות", הוא מספר. "אני ממשפחה בעלת אוריינטציה קנאית שלא משתתפת בבחירות, למדתי בתלמוד תורה שלא קיבל כסף מהמדינה. ביום העצמאות היינו שומעים שיחה נגד המדינה ופשעי הציונות. בגזרה החסידית לפחות, הרב קוק מנודה, הוא פסול. חרדי לא יכול לקבל מישהו שכותב על הרצל שהוא משיח בן יוסף."

"לדעתם, הציונים-דתיים היום הם חילונים בלבוש דתי המהווים הוכחה לכישלונם של הרב קוק. הם בבעיה כשהם רואים את החרד"לים החסידיים עם הפאות הארוכות, אבל גם עליהם יגידו שהם מבולבלים. מבחינתם אין לרב קוק לגיטימציה – כי הוא הוביל למצב הציוני והחילוני של המדינה. הרב קוק קיבע את השיטה שאפשר להיות מעורב במדינה ובכלל בחיים, והציונות הדתית היא ההוכחה שזה נכשל".

יצחק מספר שהיו לו חברים משיבה ציונית בעלת אופי חסידי, ומהם התוודע לספרי הרב קוק. "העדפתי ללמוד מ'שמונה קבצים', כי לא רציתי ללמוד את העריכות של הרב צבי יהודה. להבנתי, הרב צבי יהודה היה ליטאי והרב קוק היה חסידי. הרצי"ה נתן לדברי הרב קוק את הפרשנויות הליטאיות והצמצומים הליטאיים, כי האור של הרב קוק הוא גדול כל כך שהרצי"ה היה צריך לצמצם אותו. מה שהגר"א עשה לחסידות בהתנגדות אליה, עשה הרצי"ה לרב קוק בצמצום האור."

"כשאחד מקרובי משפחתי המשמש באדמו"רות היה אצלי בבית, הוא ראה את 'שמונה קבצים' בארון, צקצק בלשונו ואמר: 'לא מחזיקים ספרים כאלה בבית'".

אבל באופן מעניין למדי יצחק לא רואה את משנת הרב קוק כסותרת את בית גידולו החסידי, אדרבה: "התפיסה החרדית שהזכרתי נוגדת את החסידות, אלו תפיסות הונגריות שהשתלטו ומונעות מהחסידות ללכת עד הסוף. אני רואה את משנת הרב קוק כהולכת עד הסוף עם

החסידות. לדעתי, תורת הרב קוק שונה מהמנטליות החרדית הקלאסית, והיא קרובה יותר לבעל שם טוב ולתלמידיו בדור הראשון".
אפשר לומר שניסית למרוד באבותיך, אבל מצאת את אבות אבותיך.

"בסופו של דבר, כל אחד מוצא את מה שהוא מחפש, לטוב ולרע. אולי הקל עליי לראות שהוא כותב את מה שאבותיי כתבו. "מה שדיבר אליי זה בעיקר עבודת ה' הפרטית", מפתיע יצחק. "גם את הפסקאות שמדברות על התפיסה הכללית השלכתי על התהליך הפרטי שאני עובר. הרב קוק חיזק אצלי את היכולת לראות הכול כתהליך, ולהבחין שכל דבר שקיים במציאות הוא חלק מהשלמות, מהאחדות הפשוטה. תפיסת החטא והתשובה כתהליך פוגעת בהכרח בגבולות הבהירים של השחור ולבן החרדי. השטח האפור שייך למזרחניקים. השיטה החרדית לא מכירה במורכבות. תורת הרב קוק אפשרה לי להיות דיאלקטי כלפי התפיסות ההונגריות, כלפי המתנגדים לי, מתוך הבנה שזה נצרך וזה חלק מהמציאות שאי אפשר בלעדיה".

זה שינה גם את ההסתכלות שלך על המדינה?

"בוודאי. אני כבר לא אוחז בתפיסה החרדית הקלאסית של המדינה כ'ועד בית', אלא רואה בה כלי של ה' יתברך לקראת הגאולה. לא היה כדבר הזה באלפיים השנים הקודמות. קשה לצטט את גדולי ישראל של השנים הקודמות, שלא ראו מה שיש בפנינו. תורת הרב קוק משנה את האופן שבו אני מפרש את התהליכים הפוליטיים, ונותנת לי כלים טובים להתייחס למציאות".

אתה מכיר אנשים נוספים שלומדים את תורת הרב קוק?

"לפעמים בזמן שכרות בפורים אנשים מעזים להודות שכתביו מדהימים אותם. יש לי חבר שמקים ומנהל מוסדות חינוך חרדיים אבל הוא עצמו לומד הרב קוק ומוצא חיות גדולה בספר 'יש לך כנפי רוח'. אני לא יודע אם זו תופעה, אבל אני מכיר מספיק בשביל להגיד שזה קיים. יש לא מעט שמושפעים עמוקות מתורת הרב קוק".

התנגדות מקרבת

מבין האנשים ששוחחתי איתם, רק אחד הסכים להזדהות בשמו המלא: הדר זעפרני, בן 25, נשוי+2, שבעקבות תורת הרב חיי השתנו. "גדלתי כחרדי בעולם החרדי", מספר הדר. "למדתי בישיבה ספרדית ליטאית ברמה גבוהה מאוד. בתחילה נחשפתי לחסידות, ורק אחרי כן לרב קוק. שם אפשר להפוך לחסידי, אבל להיות ציוני זה כבר משהו אחר לגמרי.

"הייתה תקופה שנכנסו לישיבה עלונים של 'עולם קטן', ובחורים התעניינו וקראו. המשגיח דיבר אתנו ואמר – זו לא דרכנו, זו עבודה זרה. אחד מבעלי המוסר אצלנו בישיבה אמר שאם מערבבים לאום

בדת זו עבודה זרה. חסידות מכוונת לשם שמים לפחות, אבל כשאתה מערבב לאומיות אתה מערבב עוד משהו בעבודת ה' – וזו כבר עבודה זרה. היום בעקבות הרב שרקי אני כבר יודע שהוא שיקף תפיסה נוצרית".

ההתקרבות לרב קוק הייתה בעקבות הרב אורי שרקי, כפי שיספר לי בהמשך אדם נוסף, בנימין. הופתעתי לגלות ששניהם הגיעו לרב קוק בעקבות סערה במגזר החרדי שנוצרה כאשר בעיצומו של טרור הסכינים הופץ סרטון של הרב שרקי, שבו הוא אומר שבתקופה כזו יש להתחזק בקרב מגע. בחברה החרדית, שדיברה באותו זמן על התחזקות בתורה ובתפילה, יצאו נגדו בחריפות. "שמעתי את זה וכעסתי כמו כולם", הדר משחזר. "אבל כששמעתי את הרב שרקי עונה בידענות על כל שאלה שזרקו לו ב'רדיו קול חי', התחלתי לשמוע את השיעורים שלו – בהתחלה באמונה ואחר כך גם בציונות.

"בשנתיים האחרונות חקרתי לעומק את נושא הציונות על כל השיטות שיש – סאטמר, חב"ד, הרב שך והחזון איש. אמרתי לעצמי שאני לא מוותר על התפיסה החרדית עד שאיני מוודא שאין לי על התפיסה הציונית שום קושיה מהותית. אחרי לימוד אינטנסיבי הגעתי למסקנה ששיטתו של הרב קוק היא הצודקת ביותר. כשלומדים את מקורות חז"ל, רואים שלמתנגדים לציונות חסר ידע במקורות. גם העובדה שהעולם החרדי לא באמת מכיר את ההיסטוריה הציונית פוגעת בהכרעותיו ההשקפתיות.

"ראיתי שהרב קוק צודק גם בעניין הרגשי: החיים נהיו לי ברורים יותר, הרגשתי שהתודעה שלי משתנה ויוצאת מהגלות. ככל שהמציאות מתקדמת, המציאות פחות ברורה לפי התפיסה החרדית, ולמי שאוחז בהשקפת הרב קוק היא הולכת ומתבהרת. גם העובדה שהרב קוק מתעניין במוסר האנושי, אפילו כהווה אמינא, ולא נרתע ממנו, קסמה לי. היחס של הרב קוק לגויים שונה מהתפיסה החרדית. כשאמרתי פעם למישהו שצריך לאהוב גויים, הוא הסתכל עליי במבט מאוד מוזר.

"כשאני רוצה לספר למישהו בעולם החרדי שאני לומד הרב קוק, אני צריך להקדים הקדמה ארוכה לפני שאשחיל את המילים 'הרב קוק', הוא אומר. "יש התקרבות לרעיונות ציוניים ולהשתתפות עם הכלל, כמו שלמשל אפשר לראות בקבוצת הפייסבוק 'חישנקים – חרדים ישראלים', בלי לדעת שזו התקרבות לדרכו של הרב קוק".

"אתה עקום לגמרי"

אני נוסע לבית שמש, כדי לפגוש בתוככי שכונה חרדית את בנימין (שם בדוי), שלומד הרב קוק כבר זמן רב. בנימין טוען שהתופעה של חרדים שלומדים הרב קוק רחבה הרבה יותר מכפי שמשערים. "יש אחוז ענק בחברה החרדית שלומד הרב קוק", הוא אומר בהחלטיות.

"מכל המכלול של החברה החרדית על כל פלגיה, אנחנו מגיעים בכיף ל-15 אחוזים, אלא שאנחנו מפוזרים – חסידים, ליטאים וכו'. אצלי בבית הכנסת בקהילה יש רב שמגיע לדרוש בכל פעם על ציונות ועל כמה המדינה חשובה, וכשמודיעים שהוא מגיע בית הכנסת מפוצץ ואין פוצה פה ומצפצף, להפך. אני נפגש עם לא מעט לומדים, אז אני מבין שלשם נושבת הרוח".

לבנימין יש בטן מלאה על החברה החרדית, והוא הרבה יותר תקיף משאר האנשים שדיברתי אתם בנושא. "הכוח היחיד של החברה החרדית הוא הפחדה", הוא טוען. "מי שמפחיד טוב יותר, הוא כנראה יותר ירא שמים. ראש הישיבה שלי היה קנאי שצעק נגד הרב קוק, אבל בבית של אביו הייתה תמונה ענקית שלו. אצל הרב גרשון אדלשטיין, שעומד להיות גדול הדור הבא, ראיתי במו עיני את ספרי הרב קוק מונחים על השולחן, אבל אם תשאל אותו אם ללמוד – הוא יגיד לך שלא, אחרת הוא 'שרוף'.

"זו הסיבה שאני גם מפחד לפרסם את זה שאני לומד הרב קוק, כי הקיצוניות השתלטה על השיח. לא באמת מאפשרים שיח מחשבתי. יש לי קרוב משפחה מהפלג הירושלמי הקיצוני, שברגע שהוא שמע אני לומד הרב קוק, הוא אמר – אין לי יותר מה לדבר אתך, אתה עקום לגמרי. אם ישמעו זאת במקומות הלימוד של הילדים שלי, יגידו – מה אתה עושה אצלנו, לך ללמוד אצל המזרחניקים. ואני לא מחפש לצאת מהחברה שלי, אני לא חושב שזה נכון ולא חכם".

אם יש השלכות חברתיות כאלה, למה להילחם? יש עוד כמה ספרים שאפשר ללמוד.

"אני מחפש את האמת. אני לא נמצא פה בעולם כדי שיהיה לי נוח, אני מחפש להתקדם".

גם אצל בנימין המפנה הגדול התרחש בעקבות האמירה של הרב שרקי על לימוד קרב מגע. "מאז התחלתי להאזין לשיעורים שלו. כל המישור של חיי השתנה באותו רגע". התחנה הבאה הייתה התחנה המרכזית. "הייתי ב'דברי שיר' וחיפשתי ספרים. פתאום ראיתי את 'אורות התשובה'. בלי שאף אחד רואה, הכנסתי את הספר לשקית אדומה וקניתי. לא באמת הבנתי אותו, כי הוא כותב בשפה גבוהה מאוד.

"היום אני לומד את תורת הרב קוק כי זה פשוט מחיה לי את הנשמה. אני פשוט מתפעל כל פעם מחדש. בחברה החרדית אומרים שמזהים גדולי ישראל לפי שענייהם צופות למרחוק. היחיד שענינו צפו למרחוק הוא הרב קוק. הוא מסביר לך על החילוניות – מאיפה היא יוצאת, מהי מטרתה ואיך הם יתקרבו אחר כך ליהדות, ואתה הולך היום ושומע חילונים לגמרי שמדברים על התקרבות מאהבה, והרב קוק כתב את זה רק כשהחלו לפרוק עול. במקום לצאת עליהם, הוא הבין אותם.

"גם כשהוא מדבר על חזון מדינת ישראל, אתה רואה מישהו שכן צפה – המדינה תקום, והיא תקום בצורה חילונית. אתה פתאום מבין תהליכים שנמצאים מולך היום. כשאתה מבין אותם, אתה לא יוצא נגדם, אלא מתנהל אִתָּם, מתקדם אִתָּם. זו צורה אחרת לגמרי של התנהלות".

התחברת יותר לחלקים הכלליים או הפרטיים במשנתו?

"אני נתפסתי דווקא לחלק הגאולי. כבר בתור בחור לא הבנתי למה אנחנו נגד מדינת ישראל. הרגשתי מוזר לשכנע את עצמי שזקנים וזקנות היושבים ברחובות ירושלים זה הסטרא אחרא, במקום לראות את הדברים כפשוטם. הרגשתי כפיות טובה להגיד לקב"ה שכל הדברים האלה הם מעשה ידיו של הסטרא אחרא ולא שלו. "החברה החרדית נמצאת במשבר זהות נוראי, ואין לי ספק שלמשנת הרב קוק יש תשובה למשבר הזה", הוא אומר. "כשאני מתווכח עם חסידי סאטמר על הציונות, אני מצטט להם את 'ויואל משה' והם לא יודעים על מה אני מדבר. אם הם היו לומדים את השיטה שלהם, הם גם היו מוכנים ללמוד את שיטת הרב קוק. הבשורה האמתית תהיה כשהם יתחילו ללמוד ולהקשיב לאחר".

בחברה החרדית מודעים לתהליך שמתרחש מתחת לרדאר?

"בטח. לא סתם יוצא לאור הספר 'דת הציונות' נגד הרב קוק והציונות. מדוע הם מעלים את הדברים נגד הרב קוק מתהום הנשייה? כי זה מאיים עליהם. אם אתה רוצה לדעת אם תופעה קיימת בציבור החרדי או לא, פתח עיתון 'יתד נאמן' ותתחיל לקרוא. אם הם תוקפים תופעה, דע שהיא כבר בממדים רחבים".

חבורות לימוד נקים בכל מקום

לייב (שם בדוי) הוא נצר למשפחה אדמו"רית, מוזיקאי ויועץ לנוער, שבמסגרת תפקידו מגיע לישיבות חסידיות ונפגש עם מאות בני נוער ואנשים בארץ ובעולם. הוא מלמד אותם את תורת הרב קוק, גם אם אינו אומר זאת במפורש. הוא בן של אדמו"ר שמספר לי שסבא רבא שלו דווקא למד במרכז הרב, למרות שהיום בחסידות לא יספרו זאת.

"לא הזכירו את השם של הרב קוק בבית, ובגיל 15 נחשפתי אליו לראשונה", הוא משחזר. "נסעתי עם הישיבה להתוועדות והשתכנו בישיבה דתית-לאומית. נתקלתי שם בהקדמה של הרב קוק לשיר השירים, וזה פתח לי שערי שמים. עמדתי שלושת-רבעי שעה המום. בעקבות זה התחלתי להביא

הביתה את 'אורות' ו'אורות הקודש', והייתי מחביא אותם בארון בצורה הפוכה. כל קטע ב'אורות' היה בעבורי כמו סם, זה העיף אותי ולא יכולתי לקרוא הרבה בבת אחת".

הדר זעפרני: "אחרי לימוד אינטנסיבי הגעתי למסקנה ששיטתו של הרב קוק היא הצודקת ביותר. כשלומדים את מקורות חז"ל, רואים שלמתנגדים לציונות חסר ידע במקורות. גם העובדה שהעולם החרדי לא באמת מכיר את ההיסטוריה הציונית פוגעת בהכרעותיו ההשקפתיות"

לייב מספר שהוא למד את כתבי הרב בקבוצה מחתרית. "יש אדמו"ר בירושלים שהיינו לומדים אצלו את תורת הרב קוק. היה אסור לחסידים שלו לדעת. היה שם בריסקר ליטאי, בחור חסידי נוסף וגם דתי-לאומי. אני יודע על קיומן של עוד חבורות, ובטוח שיש עוד. אני לא יודע אם לימוד תורת הרב קוק הוא תופעה נרחבת, כי הלימוד לא קל, אבל הרעיונות שלו מחלחלים, גם דרך מאמרים של רבנים ציונים שרבים מאתנו קוראים".

אני משוחח עם לייב כשהוא נמצא בארצות הברית, בבית של חסיד סאטמר שחשף בפניו שגם הוא לומד את תורת הרב קוק. "הסיבה שכולם נפתחים היא גם בעקבות האינטרנט שחושף עולמות שונים שהחומות של החברה החרדית לא הצליחו לסגור, וגם מכיוון שיש התפתחות אבולוציונית. אפשר לסגור את הציבור לדור או שניים אחרי השואה כדי לשקם את ההריסות, אבל הדור השלישי כבר מורד. יש הרבה שמחפשים ומוצאים את זה בתורת הרב קוק".

מה הם מוצאים בה?

"את תורת ארץ ישראל", הוא יורה. "כל הדברים שלא היו לפניו, בתורה הגלותית. הוא חיבר את התורה עם הגוף, הנפש והרוח. הרב קוק אומר שהגלות דלדלה את הכישורים שלנו, את בריאות הגוף, הנפש והמחשבה. ההתייחסות לכנפי רוח, ללכת עם הדרך שלך. הלגיטימציה לאינדיבידואליות ולספרות ואמנות.

"צריך לעשות את הבירור של חיבור היהדות לבין כל המכלול הזה, וזה לא קורה ברגע אחד. הציונות הדתית, שניסתה לחבר בין העולמות, הקריבה חלק מבניה על מזבח בירור הניצוצות. החברה החרדית מגיעה לזה בשלב שאחרי הבירור של הציונות הדתית. היהדות החרדית פיתחה את המסורת היהודית ואת הקוצו של יו"ד, והציונות הדתית הבריאה את היהדות מבפנים. לכל ציבור חסר משהו אחר. הצירוף בין השניים יברא את אורו של משיח".

לייב חושב שהחברה החרדית מפחדת היום פחות מהמדינה ומהציונות, דבר שמאפשר לאנשיה להשתתף בפוליטיקה ולהזדהות עם הישראליות. "הם כמובן מבדילים בין החיים הדתיים למדינה", מדגיש לייב, "אבל רוב החרדים היום חושבים שהיה פה תהליך גאולי, גם אם הם מפחדים לומר זאת בקול. רואים שיש פה שישה מיליון יהודים, תהליכים של חזרה בתשובה וריבוי טבעי של הדתיים, וכבר ברור שבסוף תהיה פה מדינה שומרת תורה ומצוות. הוויכוח אם לקרוא לזה אתחלתא או הכנה לגאולה הפך פחות רלוונטי.

"הצעירים של היום נמשכים לחוויה, לביטוי הנפשי, לאמנות ולשירה. לא לחינם השיר 'יש לך כנפי רוח' מצליח כל כך – האמירה של השיר הזו היא נגד החרדיות המיושנת שכיחשה בכנפי הרוח. אני עובד עם נוער, הם מבקשים למצוא את כנפי הרוח שלהם. לא תמיד הם יודעים לקשר את הרצונות החדשים שלהם עם השאיפות שמדבר

עליהן הרב קוק, אבל האליטה המחשבתית יודעת שזה מה שהמזרחיסטים מדברים עליו.

"רוב האנשים בחברה החרדית בשלים לרעיונות של הרב קוק, גם אם עוד לא בשלים לשמוע את שמו. בסוף יבינו שהרב קוק הוא שחולל את השינוי שהחברה החרדית בעיצומו. אני ממש רואה את זה קורה".

הרחקה מוגזמת

מכיוון שהחרדים שראיינתי אינם מייצגים את התפיסה החרדית הקלאסית, פניתי לרב יעקב ב' פרידמן, הוגה דעות ידוע בציבור החרדי, כדי לשמוע את דעתו על היחס של החברה החרדית לרב קוק. "היו לרב קוק כמה ביטויים קשים לעיכול", הוא מסביר. "גם על ההתעמלות, גם על כך שמדינת ישראל היא יסוד כיסא ה' בעולם. מעבר לביטויים, הרב קוק, ברצונו או שלא ברצונו, נתן גושפנקה לתהליך כזה של רשעי ישראל. עם זאת, הוא חשש שהציונות תרים יד על תורת משה. אילו היה חי בימינו, הוא היה רואה שזה בפועל קרה, לפחות לפי ההשקפה החרדית".

הרב קוק היה מתבטא אחרת לגבי מדינת ישראל בשנת תשע"ז?

"בוודאי. מי שקורא את 'חדריו' רואה אדם נשגב, קדוש ונורא, וקשה מאוד לראות איך הוא היה מסכים עם התהליך הזה".

מדוע תלמידי חכמים במגזר החרדי לא לומדים את תורת הרב קוק?

"יש פסיקה של החזון איש בנושא, והחזון איש הוא הרב קוק שלנו. החזון איש הכריע שתורתו ההלכתית של הרב קוק קדושה וראויה ללימוד, להבדיל מתורתו האחרת. אני לא מספיק בקי בתורת הרב קוק בשביל להגיד איפה בדיוק הבעיות".

התורה שלו רחבה מני ים, למה לא ללמוד לפחות חלק?

"באמת שאלה טובה. הרי יש קטעים שבנו של הרב קוק צנזר אותו, אז למה שלא נצנזר קצת יותר ונלמד? אני באמת לא יודע לענות".

קיים פחד מכך שתלמידים צעירים בחינוך החרדי ילמדו את הרב קוק?

"לא, היום פוחדים מהאיפון. אנחנו פוחדים מדברים שהרב קוק פחד מהם. הלואי שזו תהיה הבעיה. אני הכרתי שני תלמידים ש'חטאו' באלף מירכאות בלימוד תורת הרב קוק, וראש הישיבה שלהם אהב את החטאים המתוקים הללו".

חרף הדברים, הרב פרידמן סיפר שהוא עצמו למד הרב קוק. "אני למדתי עולת ראיה, יש לי בבית", הוא מפתיע. "מאוד התענגתי על זה. למדתי גם את 'חדריו', וזה פשוט החיה אותי. אין לי מושג מה החזון איש היה אומר על זה. בענווה גדולה, אין לי מושג למה כל כך מרחיקים. הרי לא כתוב בספרי החזון איש שלא ללמוד, ורק לומדים

זאת מאמירה ספציפית שלו לאדם אחד, והחזון איש עצמו אמר שלא ללמוד מהסיפורים שנקשרים בשמו".

מיישרים

קו בלי

לדעת

לייב: "לא הזכירו את השם של הרב קוק בבית, ובגיל 15 נחשפתי אליו לראשונה. נסעתי עם הישיבה להתוועדות והשתכנו בישיבה דתית-לאומית. נתקלתי שם בהקדמה של הרב קוק לשיר השירים, וזה פתח לי שערי שמים. עמדתי שלושת-רבעי שעה המום. בעקבות זה התחלתי להביא הביתה את 'אורות' ו'אורות הקודש', והייתי מחביא אותם בארון בצורה הפוכה."

שאלתי את הרב אורי שרקי האם משנת הרב קוק, עם המבט המורכב שלה, אינה מסוכנת למי שבא מהציבור החרדי – כלומר, האם הם לא חוששים בצדק. "הרב קוק אומר בעצמו

באיגרת תקנ"ה שמי שאינו בעל מבט ייחודי כשלו יכול להתקלקל אם יתקרב לציבור החילוני", עונה הרב שרקי. "הרבה פעמים אנשים חושבים – אם הצד שכנגד היה יודע את המקורות שאני יודע, הוא לא היה נותר בעמדתו, וזה הרי לא נכון. תלמידי חכמים משני הצדדים מכירים את כל המקורות, ואף על פי כן אינם מסוגלים לעבור אל הצד השני בגלל שורש נשמתם השונה".

כלומר, העמדה החרדית נובעת משורש נשמתם?

"העמדה הנפשית בוודאי. העמדה התורנית לא, כי היא מוטעית".

הרב שרקי מעיד שמגיעים אליו הדים בדבר לימוד הרב קוק בחברה החרדית. "יש תחנת רדיו חרדית מחתרתית שמשדרת את השיעורים שלי, והרבה מאוד אנשים פוגשים אותי בשכונה החרדית שבה אני גר ואומרים לי שהם מקשיבים לשיעורים שלי וזה מחיה אותם. השיעורים שלי מבוססים על משנתו של הרב קוק, והם יודעים את זה. בנוסף, יוצא לי מדי פעם להיפגש עם אנשים בעלי מעמד מכובד בציבור החרדי, והם שואלים אותי לדעתו של הרב קוק בנושא זה או אחר, למרות שלא תמיד יהיו מוכנים להיחשף לציבור.

"במשך שנים הייתי מיואש מהאפשרות לחדור לעולם החרדי, אבל היום המציאות, שבה יש התפתחות פנימית של העולם החרדי, טופחת על פני הייאוש שלי".

הרב חגי לונדין מצנן במעט את ההתלהבות. "להגיד שהעולם החרדי עוסק ברב קוק, כמו להגיד שהעולם החילוני מתעסק ברב קוק, ועוד מעט כובשים את המדינה – זו אשליה. מה שכן, בעולם החרדי בוודאי יש יישור קו עם הרעיונות של הרב קוק בלי לדעת. הרב קוק מנצח מתחת לפני השטח, תורת ישראל חוזרת למצב הטבעי שלה. בתוך זה, ישנם פורצי דרך שמתחילים להתעניין באופן ישיר בתורת הרב קוק".

הרב לונדין מספר על היכרותו עם פורצי הדרך. "פעם בחודש-חודשיים בממוצע אני מקבל טלפון, לפעמים אנונימי. מעבר לקו ניצב בחור חרדי שיש לו שאלות על תורת הרב קוק. בדרך כלל הם מספרים לי שהם שומרים על זה בסוד. יש גם מישהו מבוגר

מבני-ברק שבאופן קבוע מתקשר אליי, שהתחיל ללמוד את כתבי הרב בשנים האחרונות.

"היום רוב הדיון הוא לא על הגאולה, אלא על סגנון החיים – אתם שנתתם מקום לעולם החילוני, גרמתם חולשה בעולם הדתי. החשש המרכזי הוא שהלגיטימציה להתעסק בכל מרחבי החיים בהכרח מחלישה את העולם הרוחני בטווח הקצר".

אז הרב לא חושב שצריך להנגיש את הרב קוק לציבור החרדי?
"השיעורים והספרים נגישים לכולם, כל מי שרוצה להגיע לכתבי הרב קוק – יכול. לא צריך להציג את זה כאילו אם הוא לא לומד הרב קוק אז חייו הרוחניים אינם חיים. מלבד זאת, הציבור הרלוונטי שיש לו הבשלות הנפשית לקלוט את הרעיונות האלה הוא הציבור הדתי-לאומי הרחב, שהיום מתוך מיליון וחצי מהציבור הזה יש כ-300 אלף איש שרואים את עצמם ניזונים מתורתו, ורק עשרת אלפים לומדים אותה בפועל. המטרה במפעלי ההנגשה היא שהלומדים יהפכו ל-50 אלף ושהניזונים יהיו מיליון. זה מה ששייך בדור הנוכחי. החרדים? זו הלכתא למשיחא".

